

LITERKA

duben 2010

Poslední květy jako připomínka výstavy Kamélie mezi knihami sice uvadly, Památník však v dubnu rozkvetl výtvarným uměním. Pro milovníky nejen hezké knihy, ale i kresby, dřevorytu, suché jehly a dalších výtvarných technik jsme připravili výstavu věnovanou moravským ex libris. Množství černobílých i barevných minidílek nám zapůjčil brněnský knihovník, sběratel a turista Mirko Riedl. Autor sbírky v letošním roce slaví 90. narozeniny. Více Vám o sobě řekne on sám ve 3 otázkách pro... O ex libris si přečtete v článku Vojena Drlíka.

- » Editorial
- » Nejblíže akce a výstavy
- » Dubnová literární výročí
- » Surrealismus knižním uměním
- » Pozdrav z Izraele
- » Exlibris
- » Tři otázky pro Mirko Riedla
- » Veselé Velikonoce

U knižní kultury zůstaneme i při přednáškovém cyklu v rámci akcí pořádaných jak pro jednotlivé zájemce, tak pro školní skupiny. Přednáška na téma Surrealismus v knižním uměním naváže na výstavu Ludvík Kundera. A pro ty, kteří se k nám nevypraví, ale přesto by rádi strávili pár volných chvil u hezké knihy, přináší inspiraci článek od paní Judit Shlomo Shaked, rajhradské rodačky žijící v Izraeli.

Velikonoční pozdrav poslal všem čtenářům Literky a přátelům Památníku Jaroslav Fert. K jeho přání se připojujeme!

Vaše Romana Macháčková

Verše měsíce

d u b e n

Zdeněk Rotrekľ

Lýko
jež stále civělo
z kapsy mého otce
Učil mne probuzení
pod sedmi smrky a dvěma modřínny
také umění hníst sebe sama jako odvážené těsto
a čarám v příjezdu rodného domu
/Dům není čáry jsou/

17. dubna 1849

započala svou činnost Národní jednota sv. Cyrilla a Methoda, v jejímž čele stál jako předseda František Matouš Klácel. Navázala na aktivity Jednoty moravské vzniklé roku 1848 v Brně, která chtěla především vydávat knihy pro česky mluvící Moravany. Činnost Národní jednoty byla zaměřena pouze na oblast kultury. Jejím posláním bylo vydávání knih a časopisů, zakládání knihoven a důraz na rozvoj školství. K oslabení Národní jednoty došlo 18. dubna 1850, kdy ji na nátlak brněnského biskupství opustili katoličtí kněží, kteří si následně založili vlastní organizaci Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje.

Výrazným počinem Národní jednoty bylo vydávání českého kalendáře s názvem Koleda. Vycházel v letech 1851–1858 a jeho redaktor Jan Helcelet se zasloužil o příspěvky z oblasti filozofie, historie, jazykovědy, ale i hospodářství, lékařství, průmyslu nebo techniky. V kalendáři se objevovaly i beletristické texty nejen Moravanů a dopisovatelů z Čech, mezi které patřila i Božena Němcová, ale také překlady z literatury světové.

**Nejbližší akce a výstavy
Památníku písemnictví na Moravě**

1. dubna, zahájení výstavy Ex libris z Moravy.

Encyklopedická výstava moravských ex libris ze sbírek Mirko Riedla.

Výstava potrvá od 1. dubna do 26. září 2010.

8. dubna, 10 hod.

27. dubna, 10 a 16 hod.

Komentovaná prohlídka k výstavě Ludvík Kundera.

Výstavou věnovanou životnímu jubileu všestranně založené osobnosti představující Ludvíka Kunderu jako básníka, prozaika, dramatika, překladatele, výtvarníka provede kurátorka Romana Macháčková.

Výstava potrvá do 26. září 2010.

13. dubna, 16 hod.

15. dubna, 10 hod.

Přednáška Romany Macháčkové na téma Knižní kultura: Surrealismus v knižním umění.

19. dubna, výstava Comestor, Otec Tří králů a šíření jeho Historie scholastiky v českých zemích ve Znojmě.

Putovní výstava Památníku bude vystavena v prostorách Jihomoravského muzea ve Znojmě (Přemyslovců 8, Znojmo).

Výstava potrvá do 19. května 2010.

SURREALISMUS V KNIŽNÍM UMĚNÍ

Stejně jako v loňském roce zahajuje Památník na jaře další sérii přednášek rámcově doplňujících jednotlivé výstavy. Téma přednášek z cyklu Knižní kultura bude zahájeno dílčí přednáškou Surrealismus v knižním umění.

Za nejvýznamnější výtvarníky třicátých a pozdějších let 20. století na poli surrealismu, kteří se věnovali ilustracím, jsou díky svým malbám, kresbám nebo kolážím považováni Josef Šíma, Jindřich Štýrský, Toyen.

Josef Šíma jako svou první výtvarnou práci na poli knižní kultury získal ilustrování knihy Loise Delluca *Lidé z baru*, sběratelsky cenná je jeho práce na knize *Paris* obsahující osmnáct kolorovaných leptů, věnoval se také dílům *Prsy Tiresiovy* G. Apollinaira, *Slavík zpívá špatně* J. Seiferta, *Menší růžová zahrada* V. Nezvala nebo *Proměny* F. Hrubína.

Jindřich Štýrský doprovodil svými ilustracemi sbírky V. Nezvala *Židovský hřbitov*, *Sexuální nokturno*; *Veřejnou růži* P. Eluarda nebo *Máj* K. H. Máchy ad. Společně s Toyen pracoval na sbírce F. Halase *Kohout plaší smrt*.

I u Toyen tvoří knižní ilustrace významnou část v její tvorbě. Ať už jsou to suché jehly k *Snídani v trávě* V. Nezvala nebo ilustrace ke knihám *Pekař Jan Marhoul* V. Vančury, *Petr a Lucie* R. Rollanda nebo *Milenec ve snách* L. Franka. Svůj negativní postoj k válce vyjádřila umělkyně např. v grafických cyklech *Střelnice* a *Schovej se válko*.

Právě v období druhé světové války se formovala Skupina Ra – seskupení mladých literátů a malířů hlásících se k surrealismu. Z jejich spolupráce vznikla řada zajímavých knižních artefaktů.

POZDRAV Z IZRAELE

Kniha česko-izraelského autora, původem z Hradce Králové, Viktora Fischla (v Izraeli přijal jméno Avigdor Dagan) *Hrací hodiny* (1982) je příběhem lásky, vzájemné úcty a dokonalé harmonie. Autor v ní vypráví o svém dětství, které prožil mezi dvěma světovými válkami, jak z pohledu dítěte, tak s porozuměním dospělého. Otec, tehdy už stařec, se jednou zeptal svého dospělého syna, pamatuje-li si na sbírky, kterým se společně věnovali, když byl malý. Přitom mu připomíná, že ze všech sbírek je jen jedna důležitá - sbírka vzpomínek. Vzpomínek na krásné chvíle, které jsme zažili. Ty jsou naším pravým pokladem, o který nás nikdo nemůže připravit.

Tatínek, muž s duší dítěte, díky své bohaté fantazii umožňoval synovi prožít mnoho virtuálních dobrodružství, při kterých ho seznamoval se světem lidí, přírodou i vesmírem. Společně také všelicos sbírali, od motýlů až k píšťalkám. Své koníčky měnil tatínek často. Maminka přijímala jeho rozmary s úsměvem. Ani jí nescházela fantazie. Byla však především moudrá, uměla použít správná slova ve správnou dobu a na správném místě, a tím dokonce zabránit sebevraždě či zachránit mladou ohroženou lásku. Od tatínka věděla, že o všem se dá vyjednávat, jen o lásce ne, o tu se musí bojovat.

Hrdinové povídky nemají jména - jsou to tatínek, maminka a „já“. Stejně tak místo děje je jen „malé město“. Autor líčí živě obyvatele, jejich rodinné poměry i tajemství, a to s nádechem humoru, který provází celou knihu. Hodiny, hrající vždy každou celou hodinu starý menuet, symbolicky představují neobyčejnou pohodu, ve které autor vyrostl. Jímí kniha začíná i dojemně končí.

Judit Shlomo Shaked se narodila v Rajhradě pod jménem Zdenka Stiasná. V říjnu 1939 emigrovala do Dánska a na jaře 1941 do Izraele, kde přijala jméno Judit. Vystudovala hebraistiku a biblickou vědu na univerzitě. Vyučovala mnoho let na všech stupních škol a na učitelské akademii.

SBÍRKY, SBĚRATELÉ A NAŠE VÝSTAVA EX LIBRIS Z MORAVY

Sběratelství je pravděpodobně jen o málo mladší než lidstvo. Znamená totiž schraňování věcí, jež jsou nám nějakým způsobem blízké, ale k životu docela nepotřebné. Takže sběratelství je i barometrem blahobytu. Schraňovat celkem nepotřebné věci si může dovolit jen ten, kdo nemá velké problémy s opatrováním věcí pro každodenní přežití. Ex libris, které je jakýmsi levobočným sourozencem knihy, je v tomto ohledu výrazem nadbytku na druhou – jeho předpokladem je prvotní objekt, kniha, teprve z ní může vyrůst potřeba ji nějak označit, potvrdit v ní vlastnický vztah. Vzhledem ke své velikosti a také způsobům reprodukce, je ovšem ex libris ve své podobě, jakou dostalo ke konci 19. století, velmi vhodným sběratelským objektem. Snadno se ukládá, nemá nároky na prostory, je cenově přístupné a přesto nabízí leckdy prvotřídní kvalitu. To jsou jistě důvody, proč sběratelství ex libris neztrácí svou oblibu a to jak u soukromníků, tak u paměťových institucí. Sběrka může existovat bez muzea, muzeum nemůže existovat bez sbírky, jak se občas říká, takže není divu, že řada velkých soukromých sbírek nakonec končí jako celek, anebo alespoň jako torzo v oficiálních institucích. Za největší sbírku ex libris u nás je považována kolekce uchovávaná v pražském Památníku národního písemnictví, která se značně rozrostla převzetím velkého fondu chrudimského trienále ex libris. Sběrka Moravské galerie značně získala přírůstky ze souboru ex libris po Mojžíru Helceletovi. Ostatně menší část této sbírky je i ve fondu Ivančického muzea, pobočky Muzea Brněnska.

Výstava Ex libris z Moravy, přístupná návštěvníkům od počátku dubna až do závěru září ukazuje nejen moravské autory, ale také dává nahlédnout do soukromé sbírky doyna moravských sběratelů, pana Mirko Riedla. Jeho sbírka je svou velikostí úctyhodná, ale jistě není největší. Přesto vybrat z ní ucelený soubor moravik nebylo snadné. Sběratel se však ujal tohoto úkolu s neobyčejnou odpovědností a pílí, takže případné mezery jdou na vrub jen a jen výstavním možnostem. Omezený prostor spolu s materiálovou náročností a ohledem na trvání výstavy, to byly důvody, které vedly k rozdělení materiálu do dvou skupin. Fyzicky vystavujeme autory obecně známé anebo v tomto oboru dlouhodobě činné. Současně jsme zachovali i úpravu jednotlivých lístků, jak ji prováděl sám sběratel. Proto se v několika případech mění barva podkladového materiálu a sám podklad leckde nese stopy času. Druhá skupina objektů byla digitalizována a je návštěvníkovi k dispozici na velkoplošné obrazovce. Vzniká tak zajímavý kontrast mezi originálním papírovým lístkem leckdy miniaturního formátu a elektronickou zvětšeninou vynořující se a mizící před zraky diváka. Vcelku je takto vystaveno téměř dvě stě padesát autorů a přibližně 700 ex libris v časovém rozpětí od počátku do osmdesátých let 20. století.

3 OTÁZKY pro

Mirka Riedla

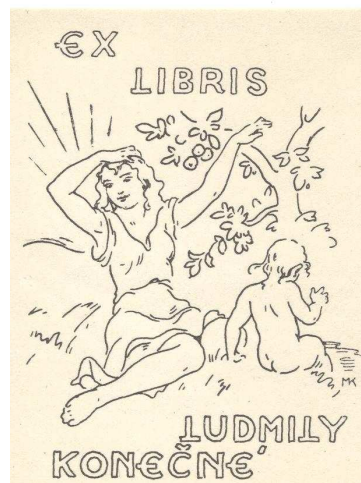
Vzpomenete si na první impulz, který vedl ke vzniku Vaší sbírky ex libris?

Poprvé jsem se setkal s ex libris v roce 1932, když moje babička, sociální a politická pracovnice, Ludmila Konečná dostala k sedmdesátinám ex libris od Marcela Krasického. V roce 1939 jsem šel do Prahy, abych na Karlově univerzitě studoval knihovnictví a stal se knihovníkem. K tomu jistě vedl zájem o knihy a knihovny a ex libris je jejich součástí. Řada knihovníků se stala znalci a také sběrateli ex libris. Po uzavření českých vysokých škol jsem byl zaměstnán jako knihovník Ústředí moravských obcí, měst a okresů v Brně. Pro knihovnu jsem objednal ex libris Jožky Barucha, s tehdy nutným německo-českým textem. Mé první ex libris bylo od Václava Rytíře, grafika a zvláště propagátora ex libris a

autora řady publikací o nich. Bylo to snad jeho poslední dílo před smrtí v roce 1943. Po něm následovala od Oldřicha Menharta, Petra Dillingera, Ludmily Jiřincové a dalších. Výměnou mezi členy Spolku sběratelů a přátel ex libris, jehož členem jsem se stal a který dodnes nepřetržitě funguje od dvacátých let dvacátého století, rostla moje sbírka.

V Památníku si budou moci návštěvníci prohlédnout část Vaší sbírky. Na co jste se zaměřil při výběru jednotlivých ex libris?

Při výběru ex libris jsem se soustředil na díla moravských a slezských autorů české, německé nebo židovské národnosti, to jest těch, kteří se zde narodili, tvořili nebo zemřeli. Takových autorů jsem podchytil 229. Jsou mezi nimi významné, celonárodně známé osobnosti, které tvořili ex libris na okraji ostatního díla, ale také osobnosti dnes zcela neznámé a neprávem opomíjené, u nichž třeba právě ex libris patří k hlavnímu významu jejich díla. Chtěl jsem také ukázat na různé grafické techniky, jichž bylo použito, proto jsem neopominul ex libris typografická. Vedle toho jsem se snažil, abych připomenul také osobnosti literárně činné jako majitele ex libris a také, abych ukázal na příkladech, že vznikala ex libris zvláště pro díla jednotlivých spisovatelů, např. Petra Bezruče nebo s námětem Dona Quijota apod. Vystavena je malá část mé sbírky, čítající asi 17 000 listů, a nečiní si nárok na to, aby zachytila všechny moravské autory. Moje sbírka v podstatě končí 80. lety 20. století.

Ovlivňují se nějakým způsobem Vaše dva životní koníčky – sběratelství a turistika?

Nevidím nějaké souvislosti mezi turistikou a sběratelstvím.

Mirko Riedl po studiu knihovnictví na FF UK a zároveň na Státní knihovnické škole započal svou praxi knihovníka v liberecké Studijní knihovně. Následně působil jako ředitel Státní studijní knihovny Zdeňka Nejedlého v Českých Budějovicích, od roku 1967 byl zaměstnancem Státní vědecké knihovny.

Veselé Velikonoce

Velikonoční pozdrav od Jaroslava Ferta všem čtenářům Literky.

Vydává Muzeum Brněnska, příspěvková organizace

připravuje Památník písemnictví na Moravě

Kláster 1, 664 61 Rajhrad

tel. 547 229 136

e-mail: rajhrad@muzeumbrnenska.cz

www.muzeumbrnenska.cz

Odpovědný redaktor: Vojen Drlík, redaktor: Romana Macháčková

Autoři textů: Vojen Drlík, Romana Macháčková

Vychází desetkrát ročně, číslo 4, ročník 4.